

War: trip
Протокол мого страху

Я - жінка 38 років, з двома дітьми 5, 5 років і 1 рік 8 міс., дружина військового ЗСУ.
Діти, чоловік, сестра, сусідка 1, сусідка 2, просто сусідка, таксист, військові, інші.
Місце дії — Миколаїв і далі, на захід.

Я і чоловік:

Я. Орки збираються на кордоні...

Чоловік. ну, і що

Я. Мені страшно, прогнози, що буде війна

Чоловік. У нас війна вже 8 років

Я. Пряме вторгнення...

Чоловік. Буде — відіб'єм.

Я. Ти ж знаєш скільки тут сепарні, вони мене першу здадуть.

Чоловік. Миколаїв так просто не віддадуть.

Я. Мені самотньо і страшно, аж до горла приступає.

Чоловік. Оленко, ну ти вдома, з дітьми, ну не навалюй, а?

Страх перекладається з латині як “тісно”. Раптово одяг стає замалий і тисне, квартира — відкритою для всіх вітрів, а життя перетворюється на реаліті-шоу, втиснене в невеличку студію.

Я, сусідка 1:

Я. Піду поведу малого на карате.

Сусідка 1. Сходи, між людей розвієшся

Я. Сиділа в новинах

Сусідка 1. Ходила на День пам'яті Небесної сотні, няньчила онука, втомилась

Я. Сьогодні дзеркальна дата 22.02.2022

Сусідка 1. Точно, і що це...

Я. Типу містичне число, але добре тільки для хороших справ.

Сусідка 1. Дай Боже!

Я. Ви з собаками?

Сусідка 1. В фейсбуці нагнітають. Не можу сидіти в квартирі. Он Чебурахов ходить, ухмиляється, сука. Чогось жде, що так радіє, і так єхидненько - “А где ето ваш Юра, тьотя Ліда?” Як ніби не знає, що Юра з літа на Луганщині воює. Ганяли ми їх після Майдану, вони було надумали в російському театрі збиратися, а я туди прийшла і сіла біля Андрія, він покраснів, потім зблід, а потім — А що ви тут робите, тьотя Ліда. Мовчи, кажу, бо в СБУ здам. А потім наші зайшли і накрили їх, вони й перестали збиратися. А тепер він в партії отого шарікова, тьфу, шарія. Ліза он аж очі щурить. Вже сьогодні не поздоровалася.

Жуля, Рижуля біля мене.

Я тобі розказувала, як роздряпала обличчя Царьову, коли той хотів тут зробити Миколаївську народну республіку?

Я. Увага - переходимо дорогу.

Сусідка 1. В 2014 ми отак, голими руками, рятували Миколаїв.

Дитячий клуб карате. Роздягальня. Два хлопчики:

Один. Я Зелєнский, а ти путін

Другий. А чо я путін, я не хочу...

Один. Вот, вот путін, получай, получай...

Другий. Так не чесно.

Один. Я тебя победил, путин

Другий. Я не хотів його грати. Я теж хочу бути Зеленским... Тепер я Зеленський!

Коли страшно, всередині все стискається, стягуєшся як сушена груша. Зовні шукаєш куточок, щоб розмістити там своє тіло. І тільки знайдеш, звідкись з глибини - "Іди, купи там консерви, гречки, шоколаду — діти весь час щось їдять? А що — як пропаде їжа?"

Я і сусідка 2:

Сусідка 2: Ага, в цьому ларьку найдешевше.

Я. Такий непримітний...

Сусідка 2. Мої тільки поїхали, слава Богу. Нова Зеландія не пропускала. Інночка в положенні... Воно он стоять на кордонах, не знаємо що буде... Зять нервував, перша дитина, робота у нього була по інтернету, з моєї квартири працював там у себе в Зеландії...

Я. Ви консерв купили...

Сусідка 2. Люди беруть продукти... Тільки оце вичухалася після поїздки в Київ — їздила на мітинг проти арешту порошенка, змерзла до кісток. Ще сніг мокрий пішов, ноги задубіли, мені чай дають, а я не можу взяти руками той стаканчик. Пару днів як відійшла...

Я. Чорний можна з горіхами? Ага, Міленіум. Нервую і їм шоколад. Не можу зробити йогу, не хочу нічого читати, залипаю на новинах і гарчу на дітей.

Сусідка 2. Що ж це буде? Ти дивись, скільки людей стоїть за нами.

З дитинства боялася, що вночі хтось чужий зайде в мій дім. Перед сном декілька разів по колу перевіряла під ліжками, шафи, всі кімнати. Дивилася навіть у тумбочці. І от зараз я роблю те саме. Здається, це третій раз...

Я і сусідка 1:

Я. Вони ж тут всі в околиці нас знають: що я україномовна, що у мене чоловік військовий... я в Сито П'яно зауваження зробила, що у них Кіркоров звучить.. Вони сміялися в обличчя.

Сусідка 1: Мене тут всі Бандерівкою кличуть, он прапор висить, він усіх у дворі бісить.

Я. Нас точно уб'ють, якщо посунуть...

Сусідка. Мене першу здадуть, дєтка, я в партії Чорновола з 91 року. Все життя там пройшло, нікому так і не сказала, що двірником працюю — всі знали, які Ліда з Жеку.

Я. Ну, ладно, вас першу, потім Валентину Іванівну

Сусідка 1. Та сховається, вона хитра...

Я. ...а потім мене з дітьми розстріляють — у нас вся квартира в військовій амуніції, форма, баули ці...

Сусідка 1. У мене теж все у Юриній... Якби ти знала, скільки у мене ненависників. Он, Кузьменки перші — вони якщо треба український прапор вішають, а якщо треба знімають - вже прибрали, нема. Смольці, Чебурахов, Ліза перша докладе.

Я. Я дивлюся на своїх дітей — мені так страшно...

Сусідка 1. Боже ж ти, Боже, Юра мій тільки життя почав —

Я. Їх там так багато

Сусідка 1. Постійно не везло, а це Алочку зустрів, дитинка народилася.

Я. Підсовуються до кордонів.

Сусідка 1. Ох, аж в голову тьохнуло...

Я. У мене руки тремлять, аж знобить.

Сусідка 1. Слухай, ти заспокойся, не переживай так, здається, тиск підіймається...

Я. Не лізь до собаки, зараз вкусить! Руку прибери! Ну, от впав (*дитячий плач*)

Сусідка 1. Боюсь, щоб не почався криз... мені ж онука ще няньчить.

Я. Ці діти...

24.02.2022 — перший день війни, четвер

Зранку почався ракетний обстріл всіх обласних центрів України - знищення військових частин та інфраструктури.

В квартирі здригаються стіни, як ніби картонні.

Квартира. Сплять діти. Сусідка 1:

Я. Лідія Антонівна, щось так гепає - це навчання?

Сусідка 1. Це війна, Лена... обстрілюють аеропорт

Я. Що ж тепер буде?

Сусідка 1. А Бог його зна...

Сестра з Сум:

Сестра: Слухай, кажуть танки російські перейшли кордон і сунуть на Суми...

Я. У нас тут били по аеропорту...

Сестра. Люда пише, що танки вже їдуть по селу. Нас що, здали?

Я. Зламалася пральна машина. Тече вода.

Сестра. З Юнаківки колони теж ідуть. З усіх кінців.

Я. Мало не залила сусідку. Треба міняти гайку, яка з'єднує машину з шлангом.

Сестра. Лізуть по всіх дорогах, як змії. Ти мене чуєш?!

Я. У нас оточують Херсон, це так близько.

Сестра. А де Ярослав?

Я. Якраз здав на медика в Десні.

Сестра. Туди теж лізуть. Колонами.

Я. Ось, заткнула тряпкою.

Сестра. Перекрий воду.

Я. Боже.

22.00. Аня з Миколаєва:

Я. Аню, ти не знаєш, що треба міняти, коли зі шлангу тече вода.

Аня. Лена, першим ділом заклеї вікна. Ніби, вже в Баштанці

Я. Боюсь, що потече до сусідки... Не можу вмитися.

Аня. Херсон захопили, лізуть до нас.

Я. Мене тут всі здадуть. Треба говорити російською.

Аня. Давай на русском. Первым делом заклеї окна скотчем и закрой матрасами. Да, так сейчас лучше, а то они ненавидят все украинское.

Я. Что мне делать с ребенком? Он нас выдаст...

Аня. Объясни ему.

Я. До чего дошло...

Дитина. «Геть з України, геть,
геть з України, москаль некрасівий»

Я. Он - чуєш? Співає і гупає. Тихо, вже ніч! Перестань.

(шепіт)

Тихо, прошу тебе, тихо. Тримай Мирона. Ось, допоможи мені. Отак, хрест-нахрест. Тримай скотч, відмотуй. Ідіть в іншу кімнату. Перестаньте. Залізьте на ліжко, не бігайте! Навіщо ти штовхнув брата? Він тепер плаче. Тссс-тссс — тихо, тихо. Не бийся, говорю!

Гупає голова дитини об підлогу, в відповідь знизу стукає сусідка. Плач.

Я. Вийди, вийди в іншу кімнату! Дайте заклеїти вікна! Якщо вони будуть бомбити - всі осколки полетять на нас!

Дитина. І нас заріжуть?

Я. Так!!! Тихо, тихо, не плач, маленький.
Дитина. А чому вони бомбитимуть?
Я. Війна прийшла!
Дитина. І нас уб'ють?
Я. Ні!!!

Перед сном стає дуже страшно. Здається, що обов'язково прийдуть якісь чужі люди саме сьогодні і саме до нас. В голові — моторошні картини насилля. Німіють руки і ноги. Нудить.

Дитина. Мам, ти куди?
Я. Перевірю двері.
Дитина. Знов?
Я. Щоб не зайшов ніхто чужий... ось, зніму з дверей наклейку - "House of Europe".

*25.02.2022 — другий день війни, п'ятниця
Ранок. Повна розгубленість. Дзвінок до матері чоловіка. Перша розмова за півроку.*

Мати чоловіка. Он планирует захватить всю Украину. Путин. Всю полностью забрать. Не надо отчаиваться. Как Бог даст.
Я. І захід?
Мати чоловіка. Всю полностью, а Закарпатье отдать Венгрии. Это уже решено... Все знают.
Я. А хто такі — всі?
Мати чоловіка. В церкви говорили.... Едьте в Киев, будем вместе. Господи помилуй!
Дитина. Мам, а де бабушка?
Я. Зв'язок пропав.
Душно чи холодно... Треба чимось дихати. Ходімо на свіже повітря. Купимо горішків і сухофруктів в магазині "Фундук" і погуляємо в парку "Казка". Пойдем, мои хорошие, гулять в парк!
Дитина. Мама, чому ти говориш російською?
Я. Мені страшно.. я хочу, щоб ми всі були живі і здорові.
Дитина. Ма, тебе й так тут знають...

*Йдемо вулицею, їмо горішки і сухофрукти. Біля аптеки - довга черга.
На ігровому майданчику в парку - декілька дітей. Дорослі сидять оддалік і, оглядаючись навкруги, нервовими притишеними голосами говорять по телефону, втягуючись повністю в апарат, натягуючи коміри догори.*

Озираються на інших. "Мабуть, шукають, як виїхати?" - промайнула думка. "Що робити мені?" - друга. "Як краще з дітьми?" - третя, четверта - "У них є батько" - "Абонент не може прийняти ваш дзвінок" - відповідає телефон чоловіка.

Я. Аню, може спробуємо проїхати на вокзал. Ти дивилася квитки?
Аня. Немає. Взагалі.
Я. Може, на місці якось вскочимо?
Аня. У нас є підвал, пересидимо. Приходьте до нас, коли буде страшно.

*З початком війни вулицями міста розливається тривога, ніби кожен камінець здригається в очікуванні небезпеки.
По дорозі вітер носить куряву і політетиленові кульочки. Напруга відчувається у рухах і поглядах людей.
Все як завжди — світить сонце, ростуть дерева і ходять люди. Але разом з тим дивно дзвенить повітря.*

Повідомлення від друзів з запрошенням виїхати. Марта пише кожного дня з часу появи російських військ біля кордонів. Вона якраз змогла виїхати з Херсону.

Повідомлення від Марти.

“Лена, виїжджай, виїжджай, я тебе прошу! Я з малою вже в Одесі. Прямуємо до Румунії”.

Повідомлення від Лорети:

“Лена, приїзжай с дітьми в Литву”.

Повідомлення від подруги Люди: “Ти можеш якось виїхати — це страшні люди”.

Як же бісить, коли не знаєш, що робити, а навколо все тисне. “Мамо, а чому не працює чортове колесо? І машинки стоять”... - не вгаває дитина.

Знову від Марти:

“Оленочко, ось номер Володі, у нього є машина. Набери, він все знає”.

Набираю. Володя відразу приїжджає.

Володя. Я не можу вивезти вас до Одеси, але можу показати бомбосховище.

Володя показує укриття.

Володя. Ось, чисте і просторе укриття. Недалеко від вас. Це зараз найкраще рішення.

Я. Володя, ви можете відвезти нас на вокзал? Речі вже зібрані. Я заберу малих... Вони зараз самі вдома, чекають.

Володя. Скільки вашим?

Я. Рік і вісім місяців одному, 5 з половиною іншому.

Володя. Моєму вже 9. Але я радив би бомбосховище...

Я. Ви не будете виїжджати?

Володя. Це моє місто, чому я маю кудись тікати?

Залізничний вокзал зачинений і пустий. Гуляє вітер. Носить по асфальту поліетилен. Завмерли тополі вздовж доріг. Біля вокзалу стоїть декілька військових з наплічниками. Напружено тихо.

Володя. Бачите, він опечатаний. Бомбосховище я вам показав.

По дорозі додому. Сумно. “Ну, чому, чому ми нікуде не їдемо?” - канючить дитина.

Я. Мій чоловік військовий, у нього частина на Аляуді.

Володя. У мене військова дружина.

Дзвінок на телефон Володимира.

Володя. “Привіт... Ясно... Виїжджаєте? Ну, ти там цей... сильно наперед не рвися, я тебе знаю”... Дружина говорить: “повна бойова готовність”.

Машина зупиняється біля дому. Діти виходять.

Дитина. Мам, чому ми знов додому?

Володя. Я, правда, не радив би вам зараз кудись виїжджати, - *Володя витягає великий*

туристичний наплічник, протягує.

Я. Чоловік радить, щоб нічого в руках не носила, все на спині, а руки вільні.

Володя. Правильно.

Я. Спасибі, ось візьміть чисто символічно 100 гривень.

Володя. Бережіть себе, - *говорить Володя і від'їжджає.*

Дитина. Мам, поїхали куди-небудь?

Телефоную друзям. В Одесі працює вокзал.

Я. Андрію, може б ми приїхали до вас?

Друг. Разом краще. Тільки я не можу вас забрать. Спробуйте бла-бла-каром.

“Блядь, Андрію, ти ж наш кум, - думаю, але не говорю. - Вони ж підступають! А з іншого боку чому він повинен ризикувати собою?”

Я. Ага, спробую.

Купую квиток на автобус на 18.00. Виходимо за півтори години до посадки. Несу свій великий наплічник, кочу дорожній візочок з Мироном, поруч йде з рюкзаком Святомир.

Сусідка знизу. Если вы еще раз будете стучать мне в потолок, я вызову полицию, - *кричить в спину.*

Я. Неактуально!

Сусідка знизу. Ненормальная.

Я. Сама така.

З 15.00 на каналі військової адміністрації Миколаєва інформація про те, що найближчим часом розведуть мости на невизначений термін, що на місто спускаються ворожі ДРГ, що варто заклеїти вікна, не виходити з дому і перебувати в приміщенні без вікон. Я розгублена, всього цього не знаю і йду пішки з дітьми на автобус. Вибираємо глухі вулички.

Я. Синочок, на нашу землю прийшли дуже злі люди. Треба говорити російською. Давай спробуємо ще.

Дитина. Ррррр, мама, я динозавр.

На Центральному проспекті вже видно торговий Сіті-центр. Біля нього - зупинка автобусу.

Прямо над нами пролітає великий гвинтокрил темно-зеленого кольору. Російський. Бачила в інтернеті — КА52 “Алігатор”. Темний, болотяний. Низько, моторошно. Розрізає спокій міста на дрібні кавалки.

Здається, що з гвинтокрила обов'язково вистрелять вниз.

Ось його зелене пласке пузо.

Якраз над візочком Мирона, його головою.

Дитина. Мама, мені страшно, мені страшно. Це росіяни? Вони хочуть нас вбити?

Я. Синочку, давай будемо говорити російською. Щоб нас не вбили. Пішли обійдемо церкву, може відкрита.

Дитина. Я не хочу в церкву.

Я. Просто почекаємо там... Це українська.

Церква зачинена.

Я. Ви тоже ждёте автобус до Одесы?

На зупинці стоїть жінка з сумками. У неї чорно-смоляне волосся.

Жінка. Нет, жду родственников. Автобуса точно не будет. Они подступают. Мосты развели.

Навколо починають луnати постріли. Охоронець Сіті-центру виходить покурити.

Охоронець. Це наші безпілотники російські відстрілюють.

Відчуття нормальності життя тікає від мене кудись до автобусу, якого сьогодні точно не буде.

Я. Пішли синочок.

Дитина. Куди, мама?

Я. В бомбосховище.

Дитина. Де вже те бомбосховище? Я не хочу помирати, мам.

В бомбосховищі багато дітей. У одної дівчинки День народження — їй два роки. Діти діляться між собою шоколадом і печивом. Працівниця школи, чергова, приносить дітям круасани, а всім дорослим — чорний і зелений чай.

Чергова. Це все тероборона організувала. Для людей. Беріть, беріть.

В цю ніч обстрілюють Миколаїв ракетами. Людей дуже багато. Дорослий чоловік Юра з розвитком п'ятирічної дитини голосно грається з Мироном машинками і цілує мені руку. Слина потрапляє на шкіру, але я не витираю.

Я. О, квадрик.

Юра. Нет, это не квадрик, - говорить ображено, - это монстер-трек.

Я. А точно, монстер-трек.

Юра. Вот смотри, какие у меня хорошие машинки. Я свои машинки очень люблю.

Юра цілує свої машинки. Мама Юри Свєта дивиться на сина розпачливо, ображено і зловодночас. Видно, що вона хронічно втомлена.

Мирон підіймається бетонними і дуже брудними сходами, здається, не менше 30 разів. Святомир постійно проситься до туалету: пробираємось в темряві на другий поверх школи.

В бомбосховищі колом сидять старші люди зі смартфонами в руках і моніторять події з війни. Наввипередки озвучують новини і радіють кожній перемозі української армії. Я називаю їх про себе "powerful circle". В цьому моніторингу є щось ритуальне. Стає радісно до колькок в серці.

В маленькому заглибленні ніби вміщені три літні жінки, говорять пошепки, розспівно. В моїй свідомості вони втілюються як три міфологічні мойри.

Одна. Зачем он к нам лезет? Неужели он не хочет заняться своим народом, своей страной. Они же там не живут, а выживают. Столько нефти, газа, а народ бедный, на грани нищеты. Друга. Он Гитлер... монголо-татарский хан... ему нравится приносить людям страдания и боль.

Третя. А я как-то чувствовала эту войну... еще с лета...нога ныла, ныла, не знала, чем лечить,

и вдруг в день начала войны перестала.

Одна. Вы на него посмотрите. Когда внимательно смотреть, вообще многое можно понять.

На бетонній підлозі лежать дерев'яні платформи. Я стелю на них спальники і укладаю дітей. Біля них лягає великий теплий пес, скручується верчиком і спить.

Я не зводжу погляду з дітей: вбираю очима кожен вигин їх тіл, стережу їх сонний розслаблений спокій. Як їх вберегти?

Вслухаюся в простір: шукаю хоч якийсь ритм, крім тривоги.

Простір такий рідкий, що протікає крізь пальці, здається, кожна секунда несе зміну, від якої буде залежати життя — як не схибити, вижити і врятувати?

Хвилями напливає страх і біль. Де зараз мій чоловік? Чи живий?

Саме в цю мить на моїй землі хтось гине, падають мости, будівлі, люди, розбиваються щент чиїсь мрії. Як це — помирати?

Ближче до півночі напливають картини смерті та страждань рідних людей. Намагаюся блокувати, повторюю, концентруючись на кожному слові - "Отче наш їже єси на небесах..."

Засинаю поруч з дітьми та собакою.

26.02.2022 — третій день війни, субота

Протягом ночі ЗСУ в Миколаєві знешкоджують ДРГ і два ворожі гелікоптери. Буду думати, болячо-зеленого, що пролітав над нашими головами, - теж.

На ранок ми йдемо додому пустими вулицями. По проспекту на швидкості мчить український БТР. До серця підступає тепло, ніби ковтнула доброго вина.

Ось вулиця Московська. Кожного разу мене дратує ця назва, а сьогодні байдуже. Відчуття споглядання — роблю кроки і усвідомлюю: ступає права нога, а тепер — ліва. Права, ліва, права, ліва...

В візочку сидить молодший син.

Поруч на диво тихо йде старший, зазвичай гіперактивний, обережно роззирається і не ставить зайвих запитань: зненацька подорослішав.

Дзвінок до сусідки.

Сусідка 1. Розбомбили вокзал і військову частину на Аляуди.

Я. Частина мого чоловіка.

Сусідка 1. Старий вокзал — одні руїни. Сидимо з Аллочкою в підвалі поліклініки. Всю ніч качала на руках онука. Люда Валіна бачила, як військових привезли в госпіталь... з фронту. Поранених — страх скільки! Дівчина 20 років — і вже без ніг...

Купаю дітей, перу речі в тазку. Це добре, що руками, можна відволіктись.

Заглядаю в холодильник — він майже пустий.

Приготувати запас чи зекономити гроші на виїзд?

Розвішую мокрі речі на балконі.

Хочеться все заховати в квартиру і замести сліди життя - щоб ніхто нічого не помітив.

В очах стоїть зачинений залізничний вокзал: відчуття заблокованості.

Думки про дорогу викликають паніку. Перехоплює дихання.

О 13.00 лунає сирена. Хапаю сплячого Мирона і панічно одягаю. Дитина прокидається і плаче. Старший — розгублений стоїть посеред кімнати, по його щоках течуть сльози.

Дитина. Це сіреноголовий, він йде за мною, мам, я не можу нічого знайти, мам, мені страшно. Не йдіть без мене! Де мої штани, шкарпетки, черевики, що мені вдягти, де куртка, допоможіть мені будь ласка, я нічого не бачу, я боюсь, не йдіть, мені страшно, мам!

Голосно лунає сирена.

Я. Припини істерику. Одягайся! Швидше!

Дитина. Я не можу.

Я. Ану, зберися!

Діти плачуть і верещать. У мене починають трястися руки і заплітатися слова. Я кричу. Свідомість атакують картинки страждань і “бомба”, яка падає прями́сінько нам на голови.

Біля будівлі школи стоять люди і ретельно вдивляються в небо.

На Миколаїв суне колона танків, щоб взяти місто в кільце. Територіальна оборона отримує команду готуватися до кругового захисту міста.

В бомбосховищі багато людей. Ми не встигли пообідати. Діти просять їжу.

Сусіди пригощають бутербродами і йогуртом. Доїдаю за дітьми. Молодший Мирон висить у мене на грудях. Скажено хочу їсти, аж болить живіть і крутиться голова.

А що, коли закінчатся в магазинах продукти?

Я. Юля, привіт, ти скинула якусь програму... Ааа, це розпізнавання телефону, якщо зникне зв'язок?

Знайома. Ти, Лена, не переживай, якщо треба продукти, ми відкриємо Метро і наберемо тобі. Ми кожен ранок беремо для тероборони...

Я. Ти готуєш для тероборони? Ви за Україну, Юля?

Знайома. Всі нормальні люди за Україну.

Людей багато. Зайняті всі лавочки. Мирон підіймається і опускається з бомбосховища в глибший підвал обшарпаною металевою драбиною не менше 30 разів. Святомир зачіпає людей, сплячому літньому чоловікові насипає на штани пісок.

Люди напружені і нервують.

Один хлопець в бомбосховищі радить мені підписатися на канал Віталія Кіма, очільника Миколаївської військової адміністрації. Прості, децю банальні речі стають для мене на рівні з відкриттями.

На Миколаїв направлені гради. Суне довга колона “орків”.

Діти викочуються в будівельному пилу бомбосховища. Знаходять там цяхи, шматки

ржавого металу, гострі старі предмети. Викручую у них з рук і закидаю в дальні темні кути. Діти підбирають старі цяхи з іншої купи пилу. Знову і знову.

Кім закликає прибрати з вулиць машини і зайти в укриття. В місті вимикаються світлофори.

Мирон гладить людей в бомбосховищі по штаних і спідницях, залишаючи відбитки своїх пальців на одязі.

ЗСУ розбивають російські колони. Люди видихають з полегшенням і, не зважаючи на попередження тероборони, пробираються в темряві додому.

Мирон повзає між ногами у людей, заглядає їм в обличчя і посміхається.

27.02.2022 — четвертий день війни, неділя

Дзвінок до матері чоловіка.

Я. Ви в Києві?

Мати чоловіка. Да, дома.

Я. Там вночі впав літак на Позняках.

Мати чоловіка. А, это дальше, туда к Ахматовой.

Я. Ви в бомбосховищі?

Мати чоловіка. Пока дома.

Я. Можливо, краще в укриття.

Мати чоловіка. Я молюсь...

Я. А що Ярослав?

Мати чоловіка. Ничего не знаю.

Знову перу речі вручну. Купаю дітей. На дні душевої кабіни осідає пісок.

Повітряна тривога близько другої дня. Планується новий наступ рашистів. Збираю дітей і ми тихо йдемо до бомбосховища.

Сьогодні людей менше. Всі місця вільні. Стелю спальники і кладу дітей. Довго читаю новини.

Збройні сили України знищують рашистські колони. Сприймаю як факти, не занурюючись, радію перемогам, думаю лише про дітей.

Читаю про рослини, які поглинають і знешкоджують радіацію: полин, подорожник звичайний, м'ята перцева, цмин звичайний, кропива дводомна, корінь кульбаби, первоцвіт звичаний, соки з червоним пігментом, продукти, багаті на калій — картопля, шпинат, квасоля, риба, морепродукти, авокадо.

Продукти повинні бути в герметично закритому посуді. Мої мама і бабуса завжди тримали повен льох консервації, ще в чулані, і навіть під ліжками. Зараз десть на Сумщині самотньо бовваніє пуста хата, мимо якої проїжджають колони російський танків.

Миколаїв знову займає кругову оборону. Діти їдять яблука і гортають книжку про динозаврів.

Дитина. Мам, а путін який динозавр?

Я. Злий і жорстокий.

Дитина. Тиранозавр?
Я. Просто тиран.

“Сбили “птичку” за 150 км от Николаева”, - пише Кім. Діти їдять горішки і граються машинками.

Читаю, що окупанти подають сигнали про наступ за схемою: біла ракета — приготуватися до виходу, дві білих ракети — старт, жовта — переешкода, червона — стоп, розвертатися назад.

“Полчаса назад первая была белая, недавно была вторая — две белых. Они к нам выехали», - пише Кім. Діти гризуть хліб ікладаються спати.

Намагаюсь молитися, але залипаю в новинах, не пропускаючи жодної.

28.02.2022 — п'ятий день війни, понеділок

Діти солодко сплять, я сиджу і дивлюсь на їх личка, розслаблені сонні тіла, які зараз тотально на моїй відповідальності. Не перериваю їх сон, йдемо з пустого укриття останніми.

Біля магазину вранці — довжелезна черга.

Жінка говорить по телефону.

“О, мои дети уже в Португалии. Я сама не знаю что делать вообще не паніманію, как оно будет, надолго это или сразу пройдет. Квартиру не хочется бросать. Коты у меня».

Інша жінка прискіпливо оглядає мене з дітьми, наші коремати, спальники, наплічник, візок з меншим сином і старшого, що длубається в носі.

Жінка. А вы из бомбоубежища.

Я. Да.

Жінка. А вы на каком этаже?

Я. На втором.

Жінка. А зачем вам ходить в бомбоубежище?

Я. В смысле?

Жінка. Они бьют по многоэтажкам, страшно вверху.

Я. У нас старая квартира, а у меня дети.

Жінка. Делать вам нечего спать в подвале.

Адміністраторка магазину запрошує по декілька людей. Нас пропускають без черги.

Дитина. Мамо, навіщо ти говориш російською?

Люди купуют в основном хліб, всі про нього запитують. Беру багато шоколаду, сухофруктів, пляшку червоного вина, сир, крупи.

На п'ятий день здається, що війна тягнеться не меньше, ніж півроку. Атмосфера туга і напружена. На вітряних вулицях, навіть коли по них ходять люди, відчувається пустка.

Вітер вороже і тривожно ганяє поодинокі сміття, чіпляючи його за сухі рослини на клумбах. Простір наповнює напруга і очікування чогось такого, від чого не відвернутися.

Розмови зі своїми приносять на якийсь час полегкість. Здається, все скоро закінчиться. Психіка не хоче приймати нової реальності, шукає зацепки, щоб уникнути усвідомлення війни.

Я. Як, ви, Лідіє Антонівно?

Сусідка 1. У Аллочки, гойдаю онука...

Я. А Юра?

Сусідка 1. Палять там... А Ярослав?

Я. Не знаю нічого.

Сусідка 1. Хто думав, що вони так полізуть з усіх дірок.

Я. Як же він ненавидить нашу свободу.

Сусідка 1. Сестра каже, щоб виїжджала, коли зайдуть, вони мене вб'ють — всі акції, пікети, демонстрації з 1991 року без мене тут не проходили. Коли Юра був маленький, ми розклеювали листівки на стовпах, ще на початку 90-х. Отак садила його до себе на плечі і ходила від стовпа до стовпа, а дитина клеїла. Я йому тільки подавала — папір, клей. Отакий от був, як твій Святик. Коли бачили міліцію — тікали. Ганяли нас сильно. А в час Майдану я тут прапор російський зривала, мене вся сепарня місцева знає. Вони мене точно вб'ють. Ну, що ж, як буде вже... А я тобі говорила, як я Царьову його морду роздряпала?

“Вдалося зупинити колону, яка рухалася на Миколаїв”, - пише Кім.

Я проходжу по квартирі і стараюся подивитися на все відстороненим поглядом. Помічаю, що у Мирона залишається дві підгузки. Перша думка: “вистачить”. Друга — “наскільки”? Орки лізуть до Києва, бої в Бучі, Гостомелі.

Від думки про дорогу стає фізично погано. Здається, що в кожному куці стоять вороги, а над дорогами літають рашистські гвинтокрили, контролюючи кожен метр простору.

*“Наш патруль, наш патруль
Рятівників-щенят,
коли десь лихо сталося -
Вони умиють примчать”...*

Орки окуповують Херсон, колега не встигає виїхати з маленьким сином і матір'ю на візочку. Треба негайно вийти на свіже повітря.

Святомир дивиться мультик “Щенячий патруль”. Мирон спить.

Я. Святику, я зараз прийду...

Дитина. Мам, ти куди?

Я. Я скоро.

Дитина. А як сирена?

Я. Зараз...

Дитина. Я сховаюсь під диван.

Швидко спускаюсь з металевої драбини старого дому 1812 року — маєтку євреїв Бобовичів. Це конюшня, тут пекарня, ось будинок прислуги — в минулому — після революції 1917 р. більшовики розділили маєток для радянських пролетаріїв. Ми знімаємо тут маленьку квартиру на другому поверсі — дуже скромно, але в центрі міста.

Проїжджає трамвай — і будинок здригається, гублячи шматочки стін, що засипаються за

гіпсокартон. Я не буду думати про бомби.

Зустріч з сусідкою 2. У неї помітно трясуться губи і надто бліде обличчя. Сусідка шепоче мені через решітку своїх дверей, втискуючись в ґрати.

Сусідка 2. Йди, дитино, я тобі щось скажу. Ти що ходиш тут з дітьми?

Я. Купили продуктів, трохи запаси...

Сусідка 2. Тікай, я тобі говорю.

Я. Ми в бомбосховищі...

Сусідка 2. Ти бачиш, що вони роблять?

Я. у нас там своє місце...

Сусідка 2. Ракети падають.

Я. Я з дітьми звикаю...

Сусідка 2. Херсон уже окупований.

Я. ...між людей спокійніше, а дорога...

Сусідка 2. До нас лізуть. Кожен день.

Я. Відбивають же.

Сусідка. Он Київську область окупували, до Києва сунуть. Ти знаєш, що вони з жінками роблять? У тебе діти маленькі, чоловік воєнний... Да тебе першу... Ні, мене першу з Лідією Антонівною, а потім тебе з дітьми. Нас тут першими повбивають. Ти подумай - дітей.

Інночка он моя скільки років не могла завагітніти, а тобі Бог дав двоє... Та вони мріють, щоб українці на стовпах висіли. Тут треба так — або щось робиш, або виїжджаєш. Вони страшні люди. Їм все одно — старе, мале, повір мені. В тебе діти маленькі. Шукай, шукай машину і мені кажи — я хочу вибратися до онука в Польщу. Мене тут розстріляють, - я тільки повернулася з мітингу... на всіх фотографіях... Ще ноги не відійшли, нагрітися не можу.

Я. Не тисніть на мене! Я не знаю, що мені робити! Я тільки звикла і заспокоїлась, що ходжу в бомбосховище.

Сусідка 2. Дитино, не кричи на мене! Я хочу як краще..

Я. Вибачте, я...

Сусідка 2. У тебе машина стоїть, сідай і їдь!

Я. Там акумулятор вийнятий

Сусідка 2. Попроси когось, поставлять...

Я. У мене прав немає!

Сусідка 2. Без прав пускають! Дітей вивозь!

Я. Я водить не вмію.

Сусідка 2. Попроси когось.

Я. А дорога?

Сусідка 2. А тут?

Я. Я боюсь!

Сусідка 2. ...

Да, Дімочка, добрий день. Так, говоримо... Казав, що першим в окопи піде, а бігає за жінкою в бомбосховище.

Да, да, Юлічка, здрастуй, гулять, з собачкою?

Здрастуй, Валя, здрастуй...

Ці ось перші здадуть.

Он до Бучі, Ірпіню чеченці підходять. Нам пощади не буде. Нас тут всі знають. Перших розстріляють. Діти маленькі, їм ще жити і жити.

Я. ...

Сусідка 2. Їдь, кажу!

Я. (безсило) Як?

Сусідка 2. Якось, тобі дітей вивезти треба. Це нелюди, я знаю. Куди ти йдеш?

Я. За підгузками.

Сусідка 2. Де ти їх знайдеш?

Я. (стинає плечима) Так, пройдусь, подумаю.

Сусідка 2. Он, Міші покійного... не оддала нікому, тільки ж вони великі...

Йду вулицями. В червоних замшевих кросівках. Місцями зашиті. Погана замша. Швидко розлізлись, але майже непомітно, що заштопала, ніби вишивка.

Про що я думаю?

*“Наш патруль, наш патруль
Рятівників щенят...”*

В магазині “Доярушка” (кончена назва) купую гречаний хліб, тільки з печі. Пахне, гарячий, в хрусткому коричневому папері. Запах життя. Вбираю на повні груди.

Вітер продовжує окупувати пусті вулиці, піднімати в повітря поліетиленові пакетики, створюючи ритми пустки.

Я. Валентино Іванівно, а можна взяти у вас підгузки... дяді Міші... покійного?

Сусідка 2. Візьми, дитино...

Я. Спробую розрізати.

Сусідка 2. Ох, Міша. Чи думала я, що таке буде? Живе людина, живе, а потім раз — і нема.

Приходжу додому. Їмо з сином духмяний гарячий хліб.

Відкриваю пачку підгузок покійного дяді Міші і розрізаю ножицями на три частини.

Думаю про дядю Мішу, який хворів діабетом і якому по шматку відрізали ногу, про життя, смерть, війну, чоловіка, дітей.

Про те, що не навчилася водити. І багато чого іншого теж не навчилася. Наприклад, хорошого емоційного інтелекту.

Автоматично беру телефон і набираю одна за іншою служби таксі. Чому я не думала про це раніше?

“Нам заборонено здійснювати перевозки по міжгороду”

“Мы работаем только по Николаеву”.

“Ми вирішили залишитися вдома... сидимо в підвалі в Ракетній Рощі”, - мама з батьківського комітету садка.

“Я нікуди не поеду с Николаева, это мой родной город”, - резюмує пошуки тренер сина з карате.

Я. Що ж, доведеться залишитися. Може, це знак?

Передзвонюють.

“Вы позвонили поздно... мости разведут... спробую знайти водія...”

Уявляю дорогу. В животі судомить. Чекаю на дзвінок. Ходжу колами по квартирі або сідаю в різних точках і вдивляюся в простір. Час від часу щось запихаю до великого туристичного наплічника. Святомир кидає оком на свої скарби.

Дитина. А іграшки? Їх заберуть росіяни? Мої динозаврики від Святого Миколая, татова залізна дорога, велосипед від хрещеної, самокат, олівці в металевій коробочці, книжки з казками, машинки, моя піжама з динозаврами, костюм гнома...

Зі сторони Баштанки знову очікується наступ.

Якщо вони сюди зайдуть, нас уб'ють, це точно — відчуваю потойбічний холод, коли про це думаю. Таксі, таксі, де ж те таксі?

Свідомість нон-стоп малює картинки страждань і смерті. Треба хоча б умитися. Хапаю телефон.

Таксі. Кажется, для вас есть одна машинка.

Я. Їдьте, їдьте, прямо зараз.

Таксі. Не кричите, я все понимаю.

Лідія Антонівна, сусідка, хрестить на дорогу: “Їдь з богом, дитино. Якось воно буде. Ще сьогодні собак не вигулювала, в хаті ночують, бояться страшно... забиваються під ковдри і в кутки, виють, бідні тварини”.

Машина їде пустими вулицями Миколаєва. Посіріли за час війни.

Блокпости. Українські воїни в очікуванні. Я подумки їх хрещу. Отак поглядом малюю по людині сонячний хрест. Мені так спокійніше. Молоді і гарні, їм би взяти дівчину за руку і йти з нею в кіно, потім бродити вулицями і цілуватися під пахучими платанами.

Жити — довго і щасливо.

Зараз вони дивляться кудись далеко в горизонт. Такий погляд в перспективу, ніби крізь простір. Як ікони.

Мелевий шум і тривога в густому повітрі. Вітер по дорозі ганяє сухе листя. Боже, як хочу побачити їх ще — пізніше, після війни, отак всіх разом з цього блокпосту. Живими.

Ці люди стоять, щоб я отак з дітьми змогла проїхати повз блокпости.

Затуляють своїм живими тілами від страшної біди. Я їду, рятуюся, а вони залишаються і беруть виклик на себе.

Живіть, живіть, живіть.

Діти мовчки спостерігають і тільки ошелешено водять оченятами.

Де моє кохання — на яких шляхах?

Таксист. Вам повезло, что они позвонили мне... Я вообще не собирался уже ехать. Все как-то стараются с утра. С машинками сейчас тяжело. У меня мама живет на том берегу, в Варваровке, я как раз у нее переночую. Маша, ты меня сегодня не жди. Я не успею приехать любимая, мосты разведут, останусь у мамы, не скучай, с утра буду. Клиент на Одессу есть, женщина с детьми... целую, дорогая.

О, сколько блокпостов, берегут Одессу.

А вообще лучше всего мы жили при януковиче. Все было, да, можно было жить.

Я. Что было?

Таксист. Газ дешевый. Много.

Я. А какой ценой?

Таксист. Машина сгоревшая... аа... эта была уже... Стояла еще до войны, авария.

Я. Сколько вам лет?

Таксист. 35.

Я. Как я могла не подумать о такси.

Дитина. Мам, ну, чого ти знову російською?!

Я. Тихо, мій хороший.

Таксист. Человек в таких обстоятельствах вообще думает плохо. Да, мам...

Дзвінок мамі таксиста.

Голос мамі. “Синочок, кажеш у мене ночуватимеш, я питушка зарубаю, зварю, приготую чогось смачненького...”

Таксист. Мам, да, буду ночувать у тебе

Голос мамі. Добре синочок, я вечерю зготую...

Таксист. Ага, мам... та не нада, я шось перекушу по дорозі.

Голос мамі. Та хіба мені важко, синочок? Ось піду поймаю питушка... а коли ти будеш?

Таксист. Зараз якраз їду на Одесу, десь часа через два

Голос мамі. Ага, успію... так шо ти кажеш?

Таксист. Мама трошки не чує... Буду скоро, мам.

Я согласився, у мене мама живе на тому боці Варварівського мосту. Є де переночувать.

У меня был заказ вывезти за 15 тысяч женщину до Львова. Меня ее муж столько переспрашивал, записал все, что можно. А вы так просто — едемте и все.

Я. Далеко до Одеси? Темніє...

Приїхала до Львова — пофарбувала волосся. Дуже, дуже багато сивини.

Мабуть, ще не доросла до того, щоб спокійно приймати реальність.

На вокзалі у Львові ромські підлітки штовхаються і падають на моїх дітей. Вдарили старшого сина. Роблю зауваження. Реакція нульова. Падають вже на мене.

Відвертаюсь. Це теж чийсь діти.

В потязі до Польщі їду в тамбурі. Діти постійно їдять. Якщо не даю їжу — голосно вимагають. Простіше дати все, що є, тільки не злити людей, не драконити нікого дитячим вереском.

По дорозі перебиваюся волонтерськими бутербродами, бургерами, п'ю чай з цукром, їм солодоці — все, чого мені їсти не можна. Вдома у мене жорстка дієта і збори гірких трав. Весь час нестерпно хочеться солодкого.

Люди в тамбурі нервують:

Голоси. “Здається, ми не туди їдемо? Куди потяг рушив? Чого ми тут стоїмо? Ми попід Білоруським кордоном? Навіщо? Подивись по карті, у тебе ловить інтернет. Ввімкни джипієс... Піду до провідника... Провідника не можу знайти. Люди — скрізь. Неможливо протиснутись. Нікого немає. Куди ми їдемо. Щось мені страшно. Казали на Пшемишль, а їде на Хелм.”.

А раптом в кабіні машиніста — зрадник? А раптом потяг перетне кордон, і ми всі поїдемо до білоруського диктатора в заложники.

Молода жінка. Як він їде? Подивіться по гугл-карті? Якою дорогою? Треба запитати у провідника! А де він може бути? Піду пошукаю! - вона протискується між людьми, які в потязі заповнюють всі можливі прогалини.

Згадую фільм “Список Шиндлера”, де потяг рушив не туди і люди знову поїхали до концтабору. Пробирає холодний піт.

Молода жінка. Я актриса з Львівського театру. Син займався фортепіано, їду до Чехії — буду проводити воркшопи і тренажі, буду говорити людям про Україну. Провідника ніде немає. Людей стільки — не протиснутися. Як тут не зійти з глузду?

Потяг перетинає кордон з Польщею. Люди видихають з полегшенням. Тотальна напруга змінюється тихими перешиптуваннями.

Фффффф...

Відчуття ніби по мені постійно щось повзає, чешеться все тіло, ввечері просто роздираю шкіру. На обличчі починається жахливий демодекоз: маленькі прищипи ланцюгами-намистами обплітають моє лице.

Гугл говорить, що це від неприйняття ситуації і самої себе. Якщо подивитися на обличчя в сонячних проміннях, то видно купу доріжок у формі рашистського символу “Z”.

Я пишу повідомлення про війну всім знайомим росіянам з фейсбуку та родичам, які живуть в РФ. Відповідають одиниці: “нам так стыдно» і “простите”.

Родичі заповнюють свої сторінки в соціальних сітках літерою “Z”.

Часом здається, що війни немає, і все це страшний сон. Мій мозок намагається побудувати віру, що все добре, Україна не зруйнована і війна мені примарилася. Я скоро прокинуся. В державі-агресорі жителі заперечують очевидне, а звірства своїх солдат називають “постановками”.

У хостелі колежанки Каті зустрічаю різних українців. Спілкуюся з трьома поколіннями жінок з Харкова: Валентина Степанівна, її донька Алла і онука Анна. Валентина Степанівна — дружина харківського художника, родом з Хмельниччини, україномовна. В цей час важко сприймаю, коли люди говорять російською. Стараюся триматися осторонь, або контактувати по мінімуму. Син показує пальцем на російськомовних людей і запитує: “Це росіяни?”

Вже будучи у Франції я дізнаюся, що за російськими солдатами їхали мобільні крематорії, які призначалися для активних українців. На спалювання одного тіла потрібно 13-14 літрів пального і 1 година часу - це дорого і довго. А щоб знищити впливових людей — “добре рішення”, бо не буде навіть могили, куди можна прийти вианувати пам'ять.

Ще 45 тисяч чорних мішків для створення братських могил. Пробирає холод. В голові гупають слова “мобільний крематорій” і “братська могила”.

Не можу себе примусити прийняти душ повністю — точечно витираю частини тіла.

Мені страшно уявити, що творили б рашисти, якби українська армія не зупинила напад. В Бучу перетворилася б вся Україна. Геноцидна стратегія передбачає знищення людей за те, ким вони є.

Випадає волосся. Чорним покривалом лягає на раковину в ванній.

Голодомори, Розстріляне відродження, війна, мільйони винищених українців. Діти з опухлими від голоду животиками вмирають на узбіччях доріг, уяву розриває відчайдушний голод немовлят. Не можу спати в темряві. Цілу ніч горить світло. Що ж це за земля така — Україна? Тисячі “чому” так жорстоко, криваво і так довго терзають протягом соліть.

Ось фото з Бучі, 21 століття: серед мертвих тіл лежить білява дівчинка 8 років. Оголене худеньке тільце. Зв'язані за спиною руки.

Дитина. Мама, а хто нас хоче вбити?

Я. Росіяни.

Дитина. А хто такі ці росіяни?

На окупованих територіях рашисти шукають українських військових і їх сім'ї. Щоб знищити. Мучити, гвалтувати, терзати тіла, а потім остаточно вбити. Подумки повертаюся в нашу квартиру в Миколаєві, завішену військовою формою чоловіка. Один з тих чорних мішків для братських могил, напевне, був для мене і, мабуть, для дітей теж.

Дитина. Мама, мама, а що, якщо ми не у Франції, а до сих пір сидимо в бомбосховищі? Над нами літають літаки і вибухають ракети? А що, якщо ми там і нас вбивають, мам?

Я розчесую шкіру і знову помічаю на ній символи “Z”.

Я. Миколаїв втримали, не бійся.

Дитина. Ти говорила, що вони вбивають дітей. Дітей треба любити, мам.

Я. Так, синочок, але ж вони не люди.

Дитина. А хто?

Я. Потвори.

“Родичі” з РФ пишуть, що соромляться того, що ми “за фашистов, которые убили в отечественную пол семьи... Вы выбрали свой путь — фашизм» - дописують в фіналі капслоком.

Той момент, коли рідною стає мертва дівчинка з лляним волоссям, люди з розритих могил Бучі, кожен полеглий захисник. Рідні ті хлопці з блокпостів в Миколаєві, які стояли напружені і прямі, захищаючи моїх дітей від біди, беручи на себе навалу зла, глупий таксист, сусіди — всі, хто робив добро, навіть, якщо до кінця не розумів.

Абсолютно холодне усвідомлення, що відтепер ніяких родичів в РФ у мене немає, то якісь втрачені люди, яким треба сказати так:

Наааахууууууу! - з усієї сили, назад, все, що ви сюди принесли, притягли, посіяли, вам - ваше, забирайте, те, про що мовчали, ті що мовчали, те, що не могли назвати своїми словами, юлили, обминали дією, словом і думкою, хитрували, воліли не згадувати, те, що принесло каліцтва, смерті, згвалтування, загибелі, понівечені життя і долі - назад, забирайте ваше собі! Все що палило, мучило українців, роздирало, спалювало, підривало — назад, до москви. Ваше — вам. Лети, повзи, пливи, повертайся туди, звідки прийшло. Амінь.

Над французьким селом лунає дзвін храму, побудованого в 12 столітті.

Син вчить французьких дітей співати “Геть з України москаль некрасівий”. Малює

динозаврів, які зжирають путіна на сніданок, обід та вечерю.

“Від нього скоро нічого не залишиться”, - хитро зіщулює очі.

Родина, в домі якої живемо, виділила нам свою кімнату, перебравшись до вітальні, готує обід і запрошує до столу. У Франції блакитне небо і співають пташки. Україна — як болюча рана. Про що ця земля? Про що це все?

“Живий, - нарешті пише чоловік. - Воюємо”.